

Yogyakarta 1A Kraton

Afstand: ± 3½ km.

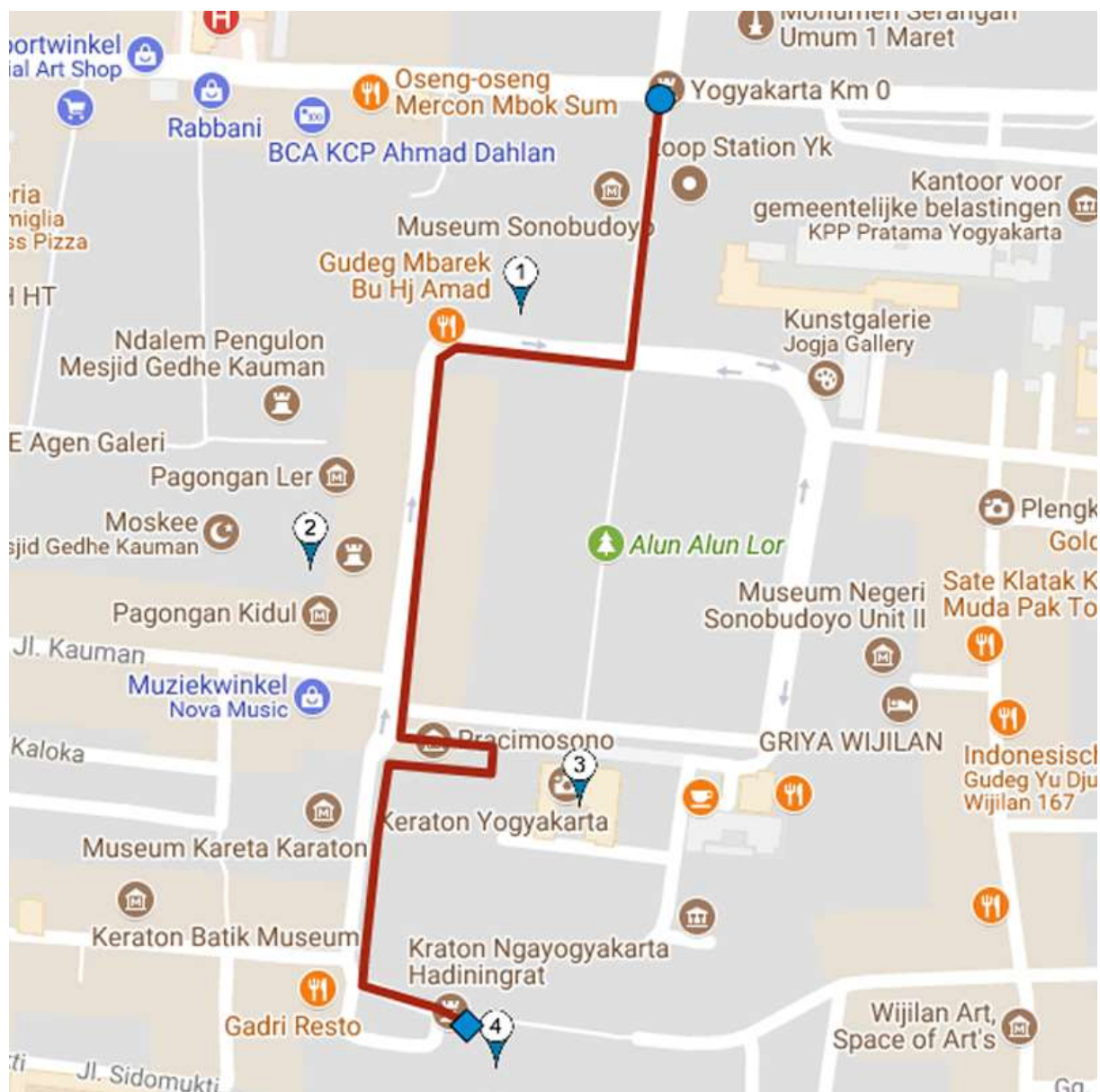
De wandeling begint naast het postkantoor en loopt langs de westkant van de Alun-alun naar de Kraton, het paleis van de Sultan.

Voor deze wandeling worden 36 teksten gebruikt, die geschreven zijn door 17 literatoren.

Aan de hand van een groot deel van deze teksten en summiere schetsjes kan men een wandeling van ongeveer een uur door het paleis maken.

Openingstijden musea	maandag	dins.– zondag	vrijdag.
Sonobudoyo	X	8.00 – 15.30	8.00 – 14.00
Siti Inggil	X	9.00 – 11.30	
Kereta Karaton	9.00 – 16.00	9.00 – 16.00	
Kraton	X	9.00 – 15.00	9.00 – 12.30

Het is verstandig de openingstijden vóór het bezoek te checken.

De hoofdstraat van Djocja voert recht naar het groote plein waaraan de ommuurde Kraton ligt, een stad binnen de stad, als eenmaal het Kremlin in Moskou, als thans nog het Vaticaan binnen de muren van Rome. Tienduizend menschen, vertelt men mij, wonen in den Kraton en zijn direct of indirect aan het vorstelijk Huis verbond en. [Ammers-Küller]

← Kantor Pos (Hoofdpost- en Telegraafkantoor.).

Begin van de wandeling: Jl Trikora (Kadasterstraat) rechts van het postkantoor.

Rechts: 4a – Pos Police (Politieposthuis).

Links: 1 – Balai Pemasarakatan Kalas I – BAPAS (Landraadsgebouw).

En traden zij als presidenten van den Landraad op, men zou er slechts bij winnen. Zij zouden géén tolk noodig hebben en zich direct in contact stellen met de beklagden. Het eigenlijke volk spreekt maar één taal, zijn eigen. En 't moet nog komen, dat rechtzittingen gehouden worden in de landstaal, d. i. òf Javaansch, òf Madureesch, òf Soendaneesch! Waarom prefereren de Landraadsvoorzitters Hollandsch sprekende djaksa's? men drukt zich 't best uit in die taal. Maar niet alle djaksa's spreken Hollandsch! [Kartini]

Recht vooruit: Alun-alun.

De alun-alun voor het paleis van de sultan, dat wijde droge veld met zijn twee omheinde waringinbomen, is als een gravure uit een reisboek van honderd jaar geleden. [Haasse]

Hij wijst ons de gewijde maar rond gesnoeide waringinboomen in gepleisterde balustraden omvat en die vóór de Siti Tingil rijzen; als er een tak breekt van dezen heiligen boom, sterft een familielid van den Sultan. [Couperus]

Ga rechtsaf Jl Alun-alun Utara.

Rechts: Museum Negeri Propinsi D.I. Yogyakarta Sonobudoyo (1935, Karsten). Plattegrond 1
Bibliotheek en uitbreidingen aan de rechterkant, o.a. de grote pendopo (1937, De Vistarini).

Het lijkt dan juist, dat bij de opening van het Museum, toen veler belangstelling voor dit kulturele doel – in het bijzonder die van Inheemse hoofden en voormannen – in den gunstigsten zin aanwezig was, ook de Javaanse bouwkunst-zelve als onderwerp sterk naar voren werd gebracht. O.m. vestigde de spreker de aandacht zijner toehoorders op de vraag, of 'de Inheemse bouwkunst nog levenskracht genoeg heeft, om een uitgangspunt te vormen voor een verdere ontwikkeling'.

Links in de ingangspoort een steen:

Het Museum Sono Boedajo is gesticht door het JAVA INSTITUUT. Het werd geopend op 6 November 1935 9 Raewah 1866 door Z.H. den Sultan Hamengkoe Boewono VIII van Jogjakarta.

Het Java-Instituut te Batavia stelt zich ten doel de ontwikkeling van de inheemsche cultuur van Java, Madoera en Bali te bevorderen. Het secretariaat is gevestigd te Jogjakarta (Gondoloe 14).

Het Java-Instituut richt in Jogja, in aansluiting tot zijn museum Sana Boedaja, een kunstambachtschool op, voorlopig alleen voor hout-, zilver- en koperbewerking.

Als de voorstelling begon waren alle poppen in de pisangstam gestoken. Een groep aan het linker uiteinde en een groep aan het rechteruiteinde. Daartussen was dan het toneel. De dalang greep de poppen die hij nodig had of de helper die het hele verhaal kende, gaf ze hem snel aan. Hij stak ze dan in het midden van de zachte stam en liet de figuren licht heen en weer zwaaien, zodat het leek of ze met elkaar praatten, voor elkaar bogen, van elkaar terugdeinsden of op elkaar toe kwamen. [Zikken]

En nú zie ik nog maar alléén het profiel, fijn als een schaduw in den nacht. Maar nú gaat de dalang zijn hand bewegen, die hij onder de pop houdt, en trekt hij aan de touwtjes. En als door een aetherisch, electrisch fluïde komt er leven in de pop. Een arm steekt zij uit, o! mooi! mooi! met een gebaar, nobel en teeder als het ópgaan van een melodie, en het lijf beweegt zacht vooruit met een langzaam golvende lijn, alsof een wijze ziel het voortstuwde ... [Borel]

Het tooneel zooals wij dat kennen komt ook voor, nl. de zg. topèng (=masker), gespeeld door mannen en vrouwen, die telkens van masker verwisselen. Het masker wordt vastgehouden door een pinnetje in den mond. Soms spreekt één persoon voor allen. Hier worden opinie's op bestuur en toestanden ten beste gegeven en vaak geridiculiseerd. Dit spel komt vooral in de Soendalanden veel voor.

Ga, na het verlaten van het museum eerst **rechts-** en daarna **linksaf: Jl Alun-alun Lor.**

Rechts: Masjid Agung.

Plattegrond 2

Wanneer men door de waringinlaan tot den kraton van Djocja is genaderd en de lichte aloon-aloon heeft betreden, dan trekt het gepunte tempeldak van den Missigit den beschouwer als vanzelf naar de heilige plaats. Bovendien is het plein van Djocja met twee omrasterde heilige boomen, als het vorstelijke, van meer beteekenis dan dat van een gewone stad. En dan ligt de Missigit binnen een tweede ommuring, waardoor dubbel gewijd, zooals elke ommuring een gewijde ruimte schept.

Ga op de hoek van de Alun-Alun **linksaf.**

Recht vooruit: De noordelijke gebouwen van het Paleis: de Pagelaran en de Siti Inggil.

Het merendeel van de paleis-gebouwen ligt zuidelijker en heeft een aparte ingang.

Pagelaran, entree en wachtruimte.

Plattegrond 3

Op den Noorder aloon-aloon verrees, wij schreven daar onlangs over, een nieuwe Pagelaran, een massa beton, ijzeren paaltjes en dakijzer, waardoor ook aan de Noordzijde het gezicht op den kraton werd weggenomen.

En nu moeten ook de resteerende poorten aan hamer en beitel ten offer vallen, omdat het verkeer naar de kampong dat zoo hard noodig heeft.

Wat ik bij het binnentreden van de Jogjase kraton het eerste mis is de prajuritan, de schilderachtige lijfwacht van de Sultan, gewapend met kris en lans en grotendeels gerecruteerd uit grijsaards. Gevechtswaarde twijfelachtig, om het zwak uit te drukken, maar het ging immers om de eer, de hormat? De laatste keer dat ik die dapperen zag, verdwenen ze met houderige oudemannenpasjes achter een kelir, een tegen kwade geesten opgesteld, met draken geornamenteerd stenen scherm in een der kratonpoorten; het oudje dat de rij sloot, sleepte een lange lans achter zich over de grond: hij was moe, moe. Symbolisch afscheid voor altijd! [Fabricius]

Prodjoerit-officier.→

Siti inggil, het hoger gelegen terrein waar officiële bijeenkomsten en ceremoniën plaatsvinden.

Toen wij die morgen den Kraton bezochten, trof mij vooral de Siti Tingil, letterlijk, de 'hooge aarde', die op mij hier meer indruk maakte dan deze zelfde plaats te Solo. Het is vóór het paleis, de verheven, overdekte pendopo, – zeer eenvoudig het dak rijzende op maar ijzeren of houten pilaren. Daar, op een gewijde plaats, troont de Sultan bij feestgelegenheid, naast zich den Resident, die hem ge-armd dan heeft geleid naar zijn zetel, zetel geheel gelijk aan die van den Resident zelve. Uit de Siti Tingil, van af de troonverhevenheid, ziet men, als uit een

Perzische apadâna of troonzaal, over het wijde plein ruim rond en bij feesten zal de geheele, dan dicht opeen gepakte menigte, den Sultan daar met den Resident zien zetelen. [Couperus]

Bangsas Witono, de grote pendopo, midden achter, op Siti Inggil.

Toen het bezoek was afgelopen, nam de sulthan weêr den arm van den resident en begaf zich met grote statie naar een hoogte vóór het plein van zijn paleis, waar zich ook een pandopo bevond. Daar zat de machtige vorst in alle heerlijkheid op zijn gouden stoel en liet zijn bliken gaan over de duizende

onderdanen die zijn troon omringden; naast hem de resident en de blanken in europeesch hoftenue; dicht achter hem neêrgehurkt zijn persoonlijk gevolg, misschien wel vijfhonderd kamerheeren en hofdames in javaansch hoftenue, [Rees]

Ga terug naar de ingang en ga linksaf: Jl Pekapalan.

Rechts: Museum Kereta Keraton (Rijtuigenmuseum).

Kanjeng Nyai Jimat, de oudste koets (midden 18de eeuw), koets van H.B.I.

Kyai Garrudayaksa, de gouden koets.

Karet Roto Praloyo - Begrafeniswagen die gebruikt is bij begrafenis van H.B. IX in 1988.

Ga linksaf: de ingang van de Kraton.
Entree op de eerste hof. [Op plattegrond: A].

Plattegrond 4

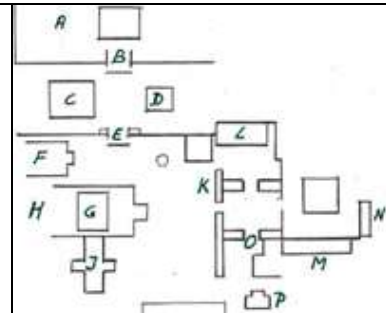

De kraton bestaat uit een serie pleinen met gebouwen erop en eromheen. Naarmate je dieper doordringt in het paleisgebied worden de pleinen meer privé. De woningen mogen uiteraard niet bezocht worden, er verblijven nog heel wat familieleden van de sultan in het paleis, de toeristische bezichtiging beperkt zich tot de pendopo-achtige gebouwtjes, open bouwsels die bestaan uit een dak op pilaren. [Vervoort]

Doorgang naar de 2de hof [B].

... karakteristiek voor een Oostersch verblijf, een losse muur als een soort van scherm, om te vermijden dat onbescheiden voorbijgangers een blik naar binnen kunnen werpen. [Ammers-Küller]

Rechts: Bangsal Srimenganti [C].

Danszaal.
En hier is de danszaal, waar de srimpi's, dochters van hofregenten, wel zouden dansen een dezer avonden, zoo het niet strenge rouw ware om het overlijden van den ouden Sultan: Hamangkoe VII: Hij die het Heelal in den schoot draagt. De initialen H. B. VII, zien wij overal rondom, vooral op een groot spiegelglazen schutsel, een doorzichtig schutsel, ik vraag mij af waarvoor.... Deze prachten zijn wel eens onlogiesch en niet altijd goed van smaak. [Couperus]

Links: Trajumas [D].

Pendopo met o.a. de Gamelan.
Toch nog een enkel restant: het dagelijks oefenen met 's Sultans gamelan, in stand gehouden voor feestelijke gelegenheden. De bespelers ervan brengen bij het neerzitten warempel nog de sembah voor de oude eerbiedwaardige instrumenten, waarvan vele in de loop der tijden eigennamen en titels hebben gekregen: Kiai Zo en Kiai Zus; de beroemdste ervan stonden dan ook al een of twee eeuwen onder ditzelfde pendopo-dak. [Fabricius]

Ga door de Danapratapa, **de poort** tussen 2de en 3de hof [E]. **Links:** Mondolo Sono (Muziektent).

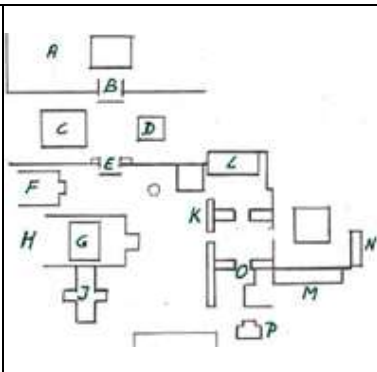

Een rustige wereld, maar van een andere, naïevete, minder gecultiveerde rust dan de stille in het oude vorstenverblijf met zijn schijnbaar verlaten reeksen van galerijen, in de schaduw van sawohbomen, de traditionele beplanting van een kratonerf, omdat die boomsoort langzaam groeit, dat wil zeggen de tijd heeft, alle tijd, alle rust. [Haasse]

Rechts, wat naar achteren: Gedong Koening [F].

	<p>Steeds de stilte, die heerscht door deze wijden, met hier en daar het zwijgend gedobbel tusschen de hurkende trawanten.... Dit is de eigenlijke Kraton; daar is de Gedong Koening – het Gele Huis – waar de Sultan woont met dichtbij de kantoren; in het binnenhof zitten in kooien vechthanen en een neushorenvogel te treuren. [Couperus]</p>	
---	--	---

Rechts: Bangsal Kencono [G].

	<p>De 'zaal' is een 'pendoppo', zooals ook door mindere hoofden, bij welgestelde loerahs zelfs, gebouwd wordt voor ontvangst van gasten: maar in het prachtige. Een marmeren, rondom met treden oprijzende vloer; gebeeldhouwde, beschilderde en vergulde pijlers; en een koepeldak dat prachtig rood en goud uitstraalt van een gouden hoogte. De gouden troonzetel van den Sultan, waarnaast de vergulde leuningstoel staat van den resident, glanst in het midden van al dat wit en rood en goud. [De Wit]</p>
---	--

Achter de Bangsal Kencono ligt de Prabayeksa [H].

	<p>Op de achtergrond, in de diepte van een galerij, brandt het vlammetje van de vorstelijke aanwezigheid, meer dan twee eeuwen geleden ontstoken (toen het rijk van Mataram werd gesplitst in Jogjakarta en Surakarta), en dag en nacht bewaakt door een speciale dienaar; daar bewaart men ook de heilige speren, die bij plechtigheden in het gevolg van de sultan worden meegedragen. [Haasse]</p>
---	--

Rechts: Bang Salmanis, de eetzaal [J].

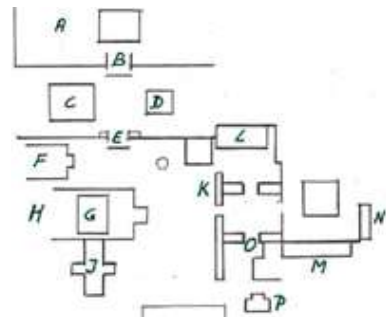
	<p>In het midden is de Probojoso of Dalem. De eigenlijke woning van den Sultan met een rijk met zwaar verguldsel en fijn snijwerk versierde pendopo met marmeren vloer, de Bangsa Kentjono geheeten, waar bij recepties en feesten de gasten worden ontvangen; op zij van de pendopo is de eetzaal, eene lange, open gaanderij, die een driehonderdtal gasten bevatten kan.</p>
---	---

Rechts: achter de eetzaal liggen privévertrekken.
Ga terug richting de poort, maar houd rechts-aan.
Rechts: ambtenaren [K].

Aan de overkant van de in schel zonlicht blakerende binnenplaats, onder een afdak, zit een rij hoogwaardigheidsbekleders van de Kraton in hofdracht: kaïen en donker hooggesloten jak en kunstig geplooid hoofddoek, de sierkris achter in de gordel gestoken. [Haasse]
 Het zijn allemaal familieleden bevestigd de gids, en allemaal ambtenaren van de kraton. [Ferguson]

Ga voor de hoogwaardigheidsbekleders rechtsaf naar de 4de hof.
Steek de hof over.
Links: het Batikmuseum [L].
Ga rechtdoor door de poort naar de 5de hof en **ga rechtsaf**.

Rechts, op het pad:

De gids maakt ons opmerkzaam op de blimbing, een vijfhoekige vrucht die hier in overvloed aan de bomen groeit en allerlei vijf-delingen symboliseert. 'Als een jongen zo'n bloesem geeft aan een meisje hoeft hij geen ba of boe te zeggen, het meisje moet wel ontzaglijk stom zijn als ze het niet snapt,' licht de gids voor in een levendig Nederlands dat niet helemaal past bij zijn statige klederdracht en gerimpeld koppie. 'De vijf kanten van de blimbing, dat zijn ook de vijf hoofdzonden van de mens: hebzucht, dronkenschap, narcoticum, de rest ben ik vergeten, maar móorden, dat is daarvan alleen maar een stáárt, ja mevrouw, dat komt voort uit al het andere! Moorden...' hij schudt zijn hoofd. 'Maar als de sultan ons roept om te vechten gaan wij!' [Ferguson]

Rechts: de portrettengalerij [M].

Toch hebben zij eens hier – zoals te zien is op foto's in de portrettengalerij – naar Javaanse hoftrant bruiloft gevierd, en hun in glinsterende tooi gehulde bruiden in haar rood en gouden draagstoelen te paard begeleid naar de plaats van de officiële huwelijksvoltrekking, niet anders dan jonge mannen uit hun geslacht dat honderd of tweehonderd jaar geleden plachten te doen. [Haasse]

Ga twee maal linksaf, daarna is rechts: Portrettengalerij met werken van Raden Saleh [N].

Daarboven hangen grote schilderijen van de bekende Raden Saleh te vergaan. [Ferguson]
 In een kleine zijgalerij zijn geschilderde portretten van vroegere vorsten uitgestald, onder andere een groot doek van Raden Saleh, voorstellende sultan Hamengku Buwana VII. Hij wordt geflankeerd door twee vrijwel identieke vrouwenbeeltenissen, in gelijke dracht van donkere sarong en diepblauw lang jak: de eerste gemalin, die hem slechts een dochter schonk, en de tweede, 'een meisje uit de desa', die de moeder van zijn zonen werd. [Haasse]

Ga terug naar de 4de hof en **houd daar links aan**.

Ga door de poort; **links en rechts** in de poort zijn deuren naar expositieruimten [O].

In een langwerpig huis achter op het kilometersgrote erf zijn de geschenken uitgesteld waarmee westerse vorstenhuizen in de loop der eeuwen de sultans hebben bedacht: een gruwelijke verzameling van monstruositeiten, krullerig porselein, theekopjes met portretten erop. [Ferguson] de afschuwelijke kitschige geschenken (Victoriaanse inktstellen en pendules, siervazen en soepterrines) die in het verleden staatshoofden en andere officiële westerse bezoekers de vorsten van Jogja durfden aan te bieden. [Haasse]

Ga rechtdoor naar het Museum van de laatste Sultan HB IX [P].

In de 2de zaal links foto's van het gymnasium in Haarlem (H.B. rechts achter), student in Leiden (H.B. midden voor) en de bul, die men krijgt bij de toelating tot het corps na de groentijd. H.B. kookte in Nederland vaak, vandaar het keukengerei. In de 3de zaal imitatie poesaka's en in de 4de zaal naast officiële

onderscheidings-tekenen een onderscheiding van de orde van de gouden ark ...

Ga terug naar de ingang van de Kraton.

Deze wandeling is overgenomen van de website
www.IndischeLiteraireWandelingen.nl

Deze wandeling is samengesteld in samenwerking met
www.KantEnKlaarSuriname.com

